спрямованої на вдосконалення та активний саморозвиток особистості у професійній діяльності.

Отже, професійну підготовку майбутніх фахівців соціального захисту у ЗВО із специфічними умовами навчання, на наш погляд, потрібно здійснювати за двома напрямами: 1) організація навчально-професійної діяльності (ефективне засвоєння психологічних дисциплін, вироблення навичок самостійної навчальної роботи, успішне проходження практики за всіма видами професійної діяльності); 2) формування особистості самого фахівця, визначення його професійної позиції.

Список використаних джерел

1. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика: учеб. пособие для студентов ст. курсов психол. фак. и отд-ний ун-тов. Киев: Укртехпрес, 1997. 216 с.
2. Колесніченко О. С., Середа Ю. І. Структурно-функціональна модель професійної підготовки психолога МНС України. *Проблемы экстремальной и кризисной психологии : сб. науч. тр.* Харьков : НУЦЗ України, 2012. С. 75–82.
3. Кузовкин В. В., Скоробогатова Н. А. Особенности модернизации системы образования психологов-практиков. *Психология и психотехника*. 2012. № 9(48). С. 104–115.
4. Литвин А. В., Руденко Л. А. Удосконалення підготовки психологів у закладах вищої освіти. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*: збірник наук. праць / гол. ред. Т. С. Плачинда. Кропивницький: ЛА НАУ, 2021. Вип. 9. С. 63–74..
5. Матвієнко О. В., Затворнюк О. М. Професійна підготовка майбутніх психологів як психолого-педагогічна проблема. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 1. Т. 1. 2014. С. 215–220.
6. Панок В. Реформування змісту, форм і методів підготовки практикуючих психологів як нагальна вимога суспільної практики. *Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах*. 2002. Вип. 4. С. 18–28.
7. Стандарт вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія» : наказ Міністерства освіти і науки від 24.04.2019 р. № 564. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/053-psikhologiya-mag.pdf (дата звернення: 15.07.2019).

УДК 378.147.091.33-027.22

Сліпчишин Лідія
д.пед.н., старший дослідник, доцент

ДУАЛЬНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. *Висвітлено досвід викладання фахових дисциплін в умовах дуальної форми навчання. Виокремлено основні проблеми і чинники впливу на якість професійної підготовки випускників вищої школи в Україні. Встановлено, що викладання фахових дисциплін в умовах дуальної форми навчання є важливим важелем впливу на якість професійної підготовки.*

Розглянуто досвід викладання фахових дисциплін при підготовці педагогів професійного навчання в університеті м. Констанца (Німеччина).

***Ключові слова**: вища освіта, дуальна форма навчання, фахова дисципліна, педагог професійного навчання, університет, Німеччина.*

Slipchyshyn Lidiia
Doctor of Sciences (Pedagogy), Senior Research Fellow, Associate Professor

DUAL EDUCATION AS A TOOL OF IMPROVING THE QUALITY OF TEACHING PROFESSIONAL DISCIPLINES

***Abstract.** The experience of teaching professional disciplines in the conditions of dual form of education is highlighted. The main problems and factors influencing the quality of professional training of higher education graduates in Ukraine are highlighted. It is established that the teaching of professional disciplines in the conditions of dual form of education is an important lever of influence on the quality of professional training. The experience of teaching professional disciplines in the training of vocational teachers at the University of Constanta (Germany) is considered.*

***Key words**: higher education, dual form of education, professional discipline, teacher of vocational training, university, Germany.*

Динамічний розвиток суспільства характеризується високою технологізацією, інноваційністю та креативністю у всіх сферах економіки. Як наслідок постійно змінюються зовнішні умови, які сприяють старінню здобутих знань і вмінь та висувають нові вимоги. Актуалізується потреба у фахівцях, здатних виявляти відповідальність, самостійність, активність, творчість, постійно удосконалювати кваліфікацію та підвищувати професійну компетентність. Оскільки педагогічна система вищого освітнього закладу перебуває під постійним впливом соціального середовища, вона має вчасно і адекватно відповідати, адаптувати до нього елементи системи.

Прискорений розвиток технологій змінює зміст професійної діяльності, а значить трансформуються цілі і зміст навчання. Новий зміст праці потребує від фахівців нових компетентностей, які можна сформувати в умовах сучасного виробництва. У процесі модернізації змісту професійної підготовки зростає увага до удосконалення організації викладання фахових дисциплін, використовуючи можливості дуальної форми навчання майбутніх фахівців.

Педагогічною наукою надбано значний досвід розв’язання проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців, зокрема з: професійної педагогіки (С.Батишев, Р.Гуревич, П.Лузан, В.Радкевич, О.Щербак), теоретичних засад професійної педагогіки (М.Артюшина, Л.Єршова, Л.Пуховська, Г.Романова), методичних основ формування професійної компетентності фахівців (М.Близнюк, М.Корець, Л.Сидорчук, В.Ягупов), дуальної освіти (Н.Абашкіна, С.Амеліна, М.Дернова, Н.Келчевська, Т.Козак,

О.Косарук, О.Мензул, Б.Мокін, О.Мокін, В.Хоменко). Серед різноманітності досліджень удосконалення викладання фахових дисциплін в різних країнах для України актуальним є досвід Німеччини.

Метою статті є висвітлення досвіду викладання фахових дисциплін при підготовці педагогів професійного навчання в умовах дуальної форми навчання. Завдання статті: окреслити основні проблеми працевлаштування випускників закладів вищої освіти в Україні, які спонукали звернути увагу на світовий досвід підвищення якості професійної підготовки; розглянути організаційні особливості німецької дуальної освіти; висвітлити досвід викладання фахових дисциплін при підготовці педагогів професійного навчання в університеті м. Констанца (Німеччина).

Українська система освіти перебуває в стані модернізації, яка перебігає недостатньо швидко, як того потребує час. Найбільше нарікань з боку роботодавців викликає те, що випускники закладів вищої освіти не готові з перших днів трудової діяльності повною мірою включись у робочий процес без тривалого адаптаційного періоду. Цей час вони використовують для ознайомлення з роботою сучасного обладнання, вивчають галузеві технології, нове програмне забезпечення, що мали зробити ще під час здобування освіти. Водночас відчувається недостатність власного професійного досвіду. У зв'язку з цим доцільно звернутись до вивчення тих систем професійної підготовки майбутніх фахівців, які забезпечують вивчення найбільш актуального і доцільного змісту фахових дисциплін з урахуванням варіантів його опанування.

Якість професійної підготовка фахівців залежить від багатьох чинників, серед яких можна виокремити такі найважливіші: якість абітурієнтів, якість матеріально-технічної бази освітнього закладу, рівень організації викладання фахових дисциплін, рівень психолого-педагогічної підготовки викладацького складу, ефективність методичної системи навчання.

При виборі професії сучасні українські абітурієнти часто піддаються зовнішній привабливості професії, не усвідомлюючи складнощів, пов'язаних як з її опануванням, так і реалій професійної діяльності. В Україні сьогодні найбільшою проблемою для набуття практичних професійних умінь студентами є відсутність сучасних баз виробничої практики, де можна зануритись на тривалий час у виробниче середовище. А в результаті суспільство отримує недостатню кількість висококваліфікованих, компетентних фахівців. Застосування компетентнісного підходу до підготовки фахівців зводить нанівець розрив між академічною підготовкою та виробничою дійсністю і сприяє підвищенню ефективності виконування посадових функцій. Таким чином,

стратегічним шляхом є наближення навчання до виробництва з виокремленням тих компетентностей, які потрібні у майбутній професійній діяльності.

Однією з найбільш прогресивних систем професійної підготовки фахівців у Європі вважається німецька, а в її структурі – дуальна форма здобуття освіти. Перш за все потрібно чітко розуміти, що дуальною освіта є в тому випадку, коли навчання і робота пов'язані, поєднується академічне навчання (теорія) і практична підготовка на робочому місці. а співпраця між партнерами підкріплена відповідними договорами.

Розглянемо досвід Німеччини, де в 1969 році офіційно започаткована нова форма організації професійної освіти – дуальна освіта.

Дуальна форма здобуття освіти в Німеччині має багато варіантів, інформація про які розміщується на спеціальних сторінках на рівні окремих земель та на національному рівні. Це дає можливість молодій людині вибрати той шлях, який вона вважає найбільш доцільним для опанування професії. Загалом в Німеччині нині реально функціонує 1600 дуальних програм, з яких майже кожна може мати кілька варіантів здійснення практичного навчання. Існують реєстри, які містять важливу інформацію про: дуальну програму, термін навчання, заклад вищої освіти, місто, підприємства-партнери, моделі організації навчання тощо. На нашу думку, це надзвичайно актуальна інформація для тих, хто хоче отримати реальний професійний досвід. На жаль, в Україні цей процес лише розпочинається.

У дуальній освіті важливу роль відіграють роботодавці, які здатні вплинути на підготовку кадрів для галузі, інвестуючи в освітні заклади, або допустивши студентів до своєї матеріально-технічної бази. Роль закладів вищої освіти (ВО) полягає в створенні навчального середовища і відповідного навчально-методичного забезпечення процесу професійної підготовки [3, с. 149].

Оскільки підприємства-партнери з свого боку повинні мати наставників для навчання як для здобувачів дуальної ВО, так і професійної (професійно-технічної) освіти, то у разі інтеграції останньої у вищу до них висуваються суворі критерії. Відповідно, до цих критеріїв для кожної спеціальності підприємство повинно мати фахівців з потрібними кваліфікаціями [1].

У співпраці закладу вищої освіти та підприємств основна відповідальність лежить на першому учаснику, водночас підприємство має підтвердити свою придатність як навчального центру перед ним. Робота зі складання чи зміни програми дуального навчання проводиться поетапно. Спочатку створюються робочі групи з представників закладу і фірм, які вносять свої пропозиції про те, як вони бачать способи поєднання академічного і практичного навчання., а далі проводяться узгоджувальні зустрічі з присутністю третьої сторони, яка сприяє

усуненню розбіжностей у поглядах освітнього закладу і підприємств. Це дає можливість прийняти виважене рішення у випадку, коли в навчальній програмі закладу відсутні потрібні компетентності та їх потрібно освоювати у межах факультативних курсів, що не завжди зручно.

Робота над розробкою і вдосконаленням навчальних програм за дуальної формою має розв'язати такі першочергові задачі: інтегрувати академічний і навчально-виробничий зміст і поділити на теми; розподілити та узгодити години між освітнім закладом та підприємством; узгодити очікування студента з реаліями практичної професійної роботи. Узгоджують першу і другу задачу за допомогою трьох моделей: інтегрованої, блочної або часткової. Інтегрована модель передбачає кілька днів навчання в закладі, інша частина – на підприємстві (модель поділеного тижня); у блочній моделі години між закладом і підприємством розподіляються по блокам в межах календарного періоду (тижні, місяць, семестр); у частковій моделі певна кількість годин навчання у закладі може покрити години практики на підприємстві [2].

Нашу увагу привернув німецький досвід підготовки педагогів професійного навчання, адже українська професійна (професійно-технічна) освіта тривалий час була у занепаді, її модернізація активно почалась з 2015 року разом із впровадженням дуальної форми навчання. Для висвітлення цього досвіду ми скористалися інформацією, отриманою під час участі в міжнародному семінарі у рамках проєкту PAGOSTE.

На відміну від інших спеціальностей система підготовки педагогів професійного навчання у німецьких закладах вищої освіти має особливості, спричинені вимогами до педагогів. Обійняти посаду викладача професійного навчання може лише фахівець із магістерським ступенем, який має підтвердження досвіду практичної роботи в компаніях або на підприємствах. Здобуття професійного досвіду майбутнім викладачем забезпечується обов'язковим проходженням 18-місячного обов'язкового курсу практичної підготовки, який закінчується державним іспитом. Проходження цього курсу контролюється федеральною землею. Студент має два варіанти проходження цього курсу: до навчання у закладі і під час навчання. Перший варіант дає можливість студенту зосередитись на теоретичній підготовці. Тим більше, що освоювати доводиться основний фах і спеціалізацію. Після закінчення магістратури починається друга фаза здобуття професійного досвіду – 18-місячна практична підготовка. Після завершення другої фази випускник може претендувати на посаду викладача. За проходження цієї фази відповідає заклад професійної освіти. Друга фаза є важливою у тому сенсі, що на ній усуваються недоліки попереднього навчання і вдосконалюються уміння.

Університет в м. Констанца (Німеччина) є сучасним закладом, що орієнтований на інтердисциплінарну спрямованість навчання й наукової діяльності. Підготовка педагогів професійного навчання здійснюється на факультеті економіки, де студенти опановують спеціалізацію «Професійна освіта. Економіка». Навчальний план має два спрямування: наукове, орієнтоване на навчання в університеті, та практико орієнтоване, яке включає курс підготовки викладачів на базі професійної школи з обов'язковою здачею екзамену та проходження семінарів. Для другої спеціалізації передбачено 13 вибіркових дисциплін.

Керує проходженням практичної підготовки і підвищенням кваліфікації студентів під час навчання в університеті така структура, як семінар. У цій структурі зберігається документація про проходження практичної підготовки і підвищення кваліфікації протягом 5-10 років. За час практики студенти проходять чотири семінари, на яких пропонуються курси, що відповідають стажуванню за програмами бакалавра та магістра (10 тижнів) з орієнтацією на практику в професійній школі. Також на семінарах здійснюють основне керівництво підготовчим 18-місячним стажуванням.

До практико орієнтованих дисциплін включають «Вступ до викладання в закладах професійної освіти і навчання», «Дидактику викладання економіки» на рівнях бакалавра і магістра, до яких додається практика в професійних школах. Під час вивчення «Вступу до викладання в закладах професійної освіти і навчання» студенти дуже детально розбирають методи навчання і лише тоді, як вони їх теоретично засвоїли, переходять до практики. Значна частина часу виділяється на розбір практичних ситуацій, які втілюються на практиці. У разі виникнення невдач обговорюються причини, що їх спричинили. У процесі професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання спостерігається налаштування на досягнення високого рівня методичної компетентності, а не на володіння великою кількістю сучасних технологій та усіма уміннями. Це основа якості підготовки до практичної педагогічної роботи. Професіоналізація як студентів, так і викладачів-практиків відбувається на курсах, де розбирають різні цікаві методи, моделі, технології. На нашу думку, це те, чого бракує українській системі підготовки педагогів.

Практика здійснюється у двох формах – пасивній та активній. При пасивному навчанні студенти відвідують досвідчених викладачів, спостерігають, які методи вони використовують, визначають для себе ту частину інформації, яка важлива для їхнього професійного зростання, готують звіти. Активне навчання передбачає самостійне проведення уроків з наступним обговоренням, в якому беруть участь студенти і викладач. Мета таких уроків – переконатися на

практиці, чи доцільно був складений план і вибрані методи та засоби. Перед початком практики адміністрацією ставляться чіткі вимоги щодо кількості годин, відведених на практику, і які результати мають бути досягнуті.

В університеті м. Констанца здобуття професії педагога професійного навчання охоплює три модулі: перший модуль має 52 тижні практики, за яку відповідає університет; другий модуль – 42 тижні практики у компаніях або на підприємствах; третій модуль – 10 тижнів практичного навчання в професійних школах. Особливістю практик є те, що навчання проводять не університетські викладачі, а педагоги з професійних шкіл.

Цінність німецького досвіду для України полягає в тому, що він перевірений часом і позитивно впливав на системи підготовки фахівців у багатьох країнах світу, які його впроваджували.

Таким чином, на основі розглянутого вище можна дійти висновку про те, що якість підготовки фахівців для різних видів діяльності залежить від теоретичної та практичної готовності випускника закладу вищої освіти до роботи за фахом. Дуальна форма освіти дозволяє інтегрувати ці види готовності, що є дуже важливим для ефективного виконання професійних обов'язків. Для цього фахові дисципліни мають бути практико орієнтованими і передбачати спрямування на формування високого рівня професійної компетентності майбутніх фахівців. Найбільший ефект дає дуальне навчання, коли те, що студент здобув під час вивчення фахових дисциплін, він має можливість використати в професійному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давлеканова О. Дуальна освіта: катастрофа відміняється або чому «у нас» не як «у них». URL: https://nung.edu.ua/sites/default/files/2021-03/Німецький досвід.pdf.

2.Мілл У. Дуальне навчання: досвід Німеччини / Маркетинг в Україні. 2016. № 6. С. 53–62. URL: https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/23961.

3.Пристая О., Д., Врублевська О. В. Практична підготовка фахівців для деревообробної галузі: дуальний формат / Вісник Вінницького політехнічного університету. 2016. № 1. С. 148-154.